

Шкільна освіта як засіб ідеологічного впливу на міське населення Ізмаїльської області УРСР (1944-1954 рр.)

О. І. Ільїн

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет
IlyinOleksij@gmail.com*

Ключові слова: шкільна освіта, радянська освіта, Ізмаїльська область, міське населення, повоєнний період.

Розглянуто шкільну освіту як засіб ідеологічного впливу на міське населення Ізмаїльської області УРСР. Визначено особливості освітньої політики в області як інструменту формування радянської ідентичності. Досліджено зміни в шкільній освіті, що відбулися в процесі радянської, встановлено основні напрями, форми й методи ідеологічного впливу на учасників освітнього процесу – учнів, учителів та батьків. Автор приділив значну увагу вивченню ідеологізації навчального процесу та насадженню комуністичних ідей під час уроків, позакласних та позашкільних заходів, використанню наочної пропаганди, діяльності партійної, комсомольської та піонерської організацій у школах.

School Education as a Method of Ideological Influence on the Urban Population of the Izmail Region of the UkrSSR (1944-1954)

O. Ilin

Izmail State University of Humanities

Key words: school education, sovietization, Izmail region, urban population, post-war period.

Secondary school education is reviewed as an aid of ideological influence upon native population of Izmail Region of Ukrainian Soviet Socialist Republic. Implementation of communist ideology in schools was effected under supervision of Communist Party Committees, in particular, of the Regional Department of Education of Izmail Regional Ukrainian Communist Party Committee, municipal and local school committees. The work reveals functions of municipal and school Communist Party Committees, reformations in educations occurred during sovietization processes in the region. Essential trends, forms and methods of ideological influence upon parties involved into education process are reviewed. The author gave particular examples of ideological work done by teachers at lessons of liberal arts and sciences. Other methods of bringing up communist outlook, such as out-of-class and out-of school activities and visual propaganda are reviewed. It is identified that pupils were imposed not only communist ideology, but also personal cult of a paramount leader, love to Soviet power, emphasized attention to significance of Russian language and culture. The work reviews also a part played by pioneers and young communists league organizations in the ideological work with pupils. Methods and forms of ideological work with teachers and their involvement to participation in political activities are studied. Particular attention is paid to problems arising in the course of secondary education ideologization in the region.

Наприкінці серпня 1944 р. радянські війська зайняли територію Бессарабії, в результаті чого в її південній частині була відновлена Ізмаїльська область у складі УРСР. Майже відразу в краї почалися радянські перетворення в економічній, культурній та політичній сферах життя суспільства. В умовах радянської Ізмаїльської області шкільна освіта стала одним із найважливіших засобів іде-

ологічного виховання населення в дусі відданості комуністичним ідеалам. Як писала Н. В. Шліхта, радянська система освіти була «зрядком перетворення суспільства» та «машиною політичної соціалізації» [1, с. 47]. Впровадження радянської освітньої моделі в містах області мало свої особливості, зумовлені поліетнічністю краю та попереднім перебуванням його території в складі

Королівства Румунія. Актуальність дослідження посилюється й тим, що система норм та цінностей, яка формувалася радянською шкільною освітою, продовжує існувати та відтворюватися у частини населення сучасної України.

Вивчення процесів ідеологізації освіти в УРСР вітчизняними науковцями розпочалося з 90-х рр. XX ст. Стан дослідження проблеми політизації навчального процесу в українських освітніх закладах у післявоєнний період ґрунтовно проаналізував Р. Крайнік [2], який стверджував, що заклади освіти мали стати основним місцем насадження марксистсько-ленінської ідеології. Він акцентував увагу на тому, що українські вчені особливу увагу приділили проблемам боротьби з «українським буржуазним націоналізмом», засудженню репресій та репресивних методів управління у сфері шкільної освіти [2, с. 243]. Як зазначали сучасні дослідниці Н. Г. Красножон та Л. В. Пироженко, у післявоєнний період ідеологізація навчального процесу в школах посилилася [3, с. 65-66; 4, с. 31]. Н. Г. Красножон розкрила процес упровадження радянської моделі освіти, конкретні методи ідеологізації навчального процесу, діяльність комсомольських та піонерських організацій в сфері освіти, заборону релігійного виховання в освітніх закладах тощо [3]. Процес формування змісту середньої освіти та її зв'язок з економічними, суспільно-політичними та соціально-культурними процесами, які відбувалися в СРСР у 1930-1950 рр., висвітлено в монографії Л. В. Пироженко [4]. Методи та форми ідеологізації шкільної освіти в інших регіонах України стали об'єктом уваги в статтях Р. Попп [5] та Л. М. Романця [6]. Роль шкільної освіти у вихованні радянської людини в Україні у другій половині XX ст. дослідив історик Ю. О. Каганов [7].

Дослідження освіти в Ізмаїльській області розпочалося в радянський період А. Д. Бачинським [8]. Нині науковий інтерес до проблеми розвитку освіти в Ізмаїльській області посилюється. Процес становлення історичної освіти в області вивчала Л. Ф. Циганенко [9], перші спроби радянської освіти Ізмаїльської області в 1940-1941 рр. проаналізувала О. К. Луньова [10], загальний стан розвитку освітньої галузі в області в післявоєнний період окреслила І. А. Долголенко [11], процес розвитку освіти в цей період у болгарських селах Півдня України та Молдови студіювала І. І. Грекова [12]. Проблема ідеологізації шкільної освіти в містах Ізмаїльської області ще не була об'єктом комплексного дослідження.

Автор поставив за мету розкрити методи, засоби та форми ідеологічного впливу шкільної осві-

ти на міське населення Ізмаїльської області УРСР у післявоєнний період.

Розбудова радянської системи шкільної освіти в Ізмаїльській області відбувалася відповідно до постанови РНК УРСР № 1594 від 21 листопада 1944 р. «Про підготовку шкіл західних областей УРСР до 1944/45 навчального року» [13, арк. 88-89], а її подальший розвиток керувався відповідними постановами РНК УРСР: постановою № 1896 від 24 жовтня 1946 р. «Про стан роботи шкіл західних і Закарпатської областей УРСР» [14, арк. 102-115]; постановою № 785 від 31 травня 1947 р. «Про підготовку початкових, семирічних і середніх шкіл УРСР до нового 1947/48 навчального року» [15, арк. 30-44]; постановою № 368 від 18 лютого 1950 р. «Про заходи до поліпшення навчально-виховної роботи в школах західних, Ізмаїльської, Чернівецької та Закарпатської областей Української РСР» [16, арк. 1-6] та іншими.

Процес ідеологізації освіти здійснювався під контролем місцевих комітетів комуністичної партії: відділу шкіл Обласного комітету КП(б)У Ізмаїльської області, міських та районних комітетів партії. Головними функціями відділу шкіл Ізмаїльського обкому були: керівництво системою політичної просвіти вчителів; контроль над «ідейно-політичним рівнем» викладання в закладах освіти; організація нарад, семінарів та конференцій, на яких обговорювалися поточні справи та ідеологічні питання; загальний контроль над ходом навчального процесу.

Безпосереднє керівництво ідеологічною роботою в школах здійснювали місцеві партійні організації. На 1 жовтня 1953 р. чисельність партійних організацій шкіл м. Ізмаїл становила 58 осіб, м. Білгород-Дністровський – 15 осіб, м. Вилкове – 6 осіб, м. Болград – 23 особи, м. Кілія – 11 осіб, м. Рені – 12 осіб [17, арк. 14]. Шкільні партійні комітети керували піонерською дружиною, комсомолом та агітколлективами, організовували читання лекцій та доповідей тощо [17, арк. 8]. Вони звітували про виконану роботу з таких питань, як поліпшення навчання та виховання учнів, зміцнення дисципліни в школі, підвищення ідейно-теоретичного рівня вчителів, а також про проведену роботу із секретарями партійних організацій [18, арк. 4]. У своїй діяльності, особливо у сфері ідеологічної пропаганди, школи мали керуватися відповідними постановами ЦК ВКП(б) або ЦК КП(б)У, зокрема постановою «Проти ідеологічних перекошень у літературі», матеріалами з'їздів партії та працівниками Й. В. Сталіна. При цьому від шкіл вимагалось показувати конкретні приклади ідеологічного виховання на уроках [19, арк. 8-34].

В умовах радянзації області шкільна освіта зазнала значних змін. В Ізмаїльській області була запроваджена загальна обов'язкова безкоштовна освіта. Ще у роки війни, як пише Л. М. Романець, були введені «Правила для учнів», затверджені постановою РНК РРФСР від 2 серпня 1943 р., п'ятибальна система, екзамени на атестат зрілості та медалі кращим випускникам [6, с. 119]. В Ізмаїльській області було введено роздільне навчання, встановлено початок навчання із семирічного віку, збільшено заробітну плату вчителям [20, арк. 12]. Крім цього, були затверджені єдині навчальні плани, програми та підручники. Ці зміни в організації навчального процесу в Ізмаїльській області були спрямовані на її інтеграцію в загальносоюзний освітній простір. Сутність цих нововведень роз'яснювалася місцевому населенню органами радянської влади [21, арк. 36].

Важливою зміною в системі освіти поставала заборона релігійного виховання. Школа була відділена від церкви, духовні семінарії, жіночі єпархіяльні гімназії та семінарії були ліквідовані. Проблему атеїстичного виховання дослідила Н. Г. Красножон, яка зробила висновок, що проголошена свобода совісті практично зводилася до права не сповідувати жодної релігії та вести атеїстичну пропаганду [3, с. 104]. Одним із завдань шкільної освіти було забезпечити формування та розвиток діалектико-матеріалістичного світогляду учнів, їх науково-атеїстичних переконань. Атеїстичне виховання здійснювалося не лише шляхом заборони викладання релігійних предметів і проведення релігійних обрядів у школі, але й на уроках та під час позакласних заходів. Наприклад, на уроці історії в Білгород-Дністровській середній школі № 2 вчителька розповідала, що християнство завжди відіграло реакційну роль та було «зброєю в руках експлуататорів» [19, арк. 28].

В умовах радянзації області освіта почала виконувати функцію насадження комуністичної ідеології. Ідеологічного впливу зазнавали як учні, так і вчителі з батьками. В перші місяці після відновлення області ідеологічна робота в школах будувалася відповідно до постанови ЦК ВКП(б) від 27 вересня 1944 р. «Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей УРСР». Хід виконання цієї постанови обговорювався на засіданні пленуму Ізмаїльського обкому КП(б)У 12-13 грудня 1944 р., де було вказано на значні недоліки в ідеологічній роботі шкіл [20, арк. 12-14]. Як пише Р. Попп, освітньо-виховна політика радянської влади відбувалася «впровадженням закону про всеобуч, чітко окресленими та витриманими в дусі комуністичної ідейності навчальни-

ми програмами, постійним розширенням мережі навчально-виховних закладів, залученням дітей та учнівської молоді до піонерських і комсомольських організацій, різноманітними заходами позакласного впливу на учнів» [5, с. 143]. Основне виховне навантаження в радянській школі, за Н. В. Шліхтою, мали уроки літератури, російської мови, історії, суспільствознавства та початкової військової підготовки [1, с. 49].

Одними із найбільш заідеологізованих дисциплін були філологічні: українська та російська мови, література, літературне читання та іноземна мова. На уроках літературного читання й літератури вивчали спеціально дібрані твори, а вчитель пояснював учням, як їх слід трактувати. Українська мова, як зазначалося у «Звіті Білгород-Дністровської школи № 2 за 1951-1952 навчальний рік», викладалася у тісному зв'язку з російською [19, арк. 21]. Українська література позиціонувалася як національна за формою і соціалістична за змістом [7, с. 69]. Зміст ідеологічного впливу на учнів можливо проілюструвати такою характеристикою уроку французької мови вчителя Кілійської школи № 2: «вчитель підбирав речення ідейні, що відображають любов до нашого вождя Сталіна, дружбу народів, радянський патріотизм, боротьбу за мир» [19, арк. 23]. При викладанні цих дисциплін яскраво виявився культ особи. Наприклад, викладання мови та літературного читання «було повністю засноване на вченні Й. В. Сталіна про мову... виключно велике значення для школи мало вчення Й. В. Сталіна про граматичний лад мови, про завдання граматики як наукової дисципліни» [19, арк. 15].

На уроках історії, як стверджувала Н. В. Шліхта, школярам нав'язувався культ особи, ідеї класової боротьби та ворожого оточення без згадування про репресії, голод і жертви колективізації [1, с. 53-54]. Як пише Ю. О. Каганов, «фрагментарне вивчення історії України використовувалось для вихолощування національних почуттів» [7, с. 70]. Викладання історії мало на меті нав'язати учням «діалектико-матеріалістичне розуміння історичного процесу, допомогти їм зрозуміти закономірності розвитку життя суспільства, підготувати їх до свідомої та дійсної участі в побудові комунізму» [19, арк. 27]. Висвітлювалася соціальна боротьба, важке становище експлуатованих, реакційна роль релігії. Проаналізувавши програми з історії, дослідниця Н. Г. Красножон дійшла до висновку про те, що вони орієнтували вчителя на виховання в учнів пролетарського інтернаціоналізму та поваги до російського народу як «старшого брата» [3, с. 63]. Вчитель повинен був

виховувати учнів відповідно до завдань, які ставила партія. Наприклад, розкриваючи тему «Боротьба новгородців з німцями та шведами», вчитель мав показати патріотизм російського народу [22, арк. 39-39зв]. Однак в області зустрічалися випадки «ідеологічно невірною» викладання. Зокрема, в «Наказі по Ізмаїльському народному відділу освіти» № 30 від 15 березня 1948 р. вказувалося, що окремі вчителі допускають помилки та викривлення націоналістичного характеру, особливо у викладанні історії українського народу та його культури [23, арк. 26].

Вагоме ідеологічне навантаження мала дисципліна «Конституції СРСР та УРСР». Її метою було не лише сформувати в учнів знання Конституції СРСР та УРСР, але й виховати певну позицію, переконати їх у вірності державного ладу. Як наголошував завідувач обласного відділу освіти І. Т. Мисяк на Обласній нараді робітників народної освіти, особливо важливими були такі теми, як розвиток конституції СРСР, колгоспно-кооперативна, державна та кооперативна власність, класова та політична структура СРСР, структура вищих органів державної влади та державного управління СРСР. Він також вказував на необхідність збільшення кількості годин із вивчення цієї дисципліни в школах Ізмаїльської області з 1-ї до 2-х [21, арк. 14-15].

Природничі дисципліни відігравали порівняно меншу роль в ідеологічному вихованні, проте вони мали важливе значення у формуванні матеріалістичного світогляду учнів. Для цього добиралися завдання з ідеологічним підтекстом, а теми уроків пов'язувалися з актуальними подіями в житті країни. Наприклад, на уроках географії учням розповідали не лише про клімат Азії, але й про план перетворення природи та будівництво Туркменського каналу. Про «Великий Сталінський план перетворення природи» говорили також і на уроках біології. Крім того, на уроках з цієї навальної дисципліни учні вивчали лженаукове «вчення Мічуріна» (має опосередковане відношення до І. В. Мічуріна та пов'язане з компанією проти генетики в СРСР). Навіть математичні дисципліни («Арифметика», «Геометрія», «Алгебра» та «Тригонометрія») несли ідеологічне навантаження. Так, учителька Білгород-Дністровської школи № 2 добирала завдання виховного характеру, за змістом яких учні могли переконатися в швидкому розвитку соціалістичної промисловості та сільського господарства [19, арк. 25]. Використовувалися завдання з ідеологічним підтекстом, наприклад: робітники перевиконали план, підвищилася врожайність тощо.

Важливою частиною ідеологічного виховання була військово-фізична підготовка. Так, згідно з наказом № 3548 народного комісара освіти УРСР П. Г. Тичини від 28 вересня 1944 р., основною метою цієї дисципліни була підготовка «молодого радянського патріота, який би практично кожної хвилини міг стати зі зброєю в руках на захист своєї Радянської батьківщини». Іншим завданням було показати, що «радянське вчительство вихованням нового покоління в комуністичному дусі зробила великий внесок у справу розгрому німецьких поневолювачів» [24, арк. 22]. Слід зазначити, що цю дисципліну викладали не в усіх школах. Так, в Ізмаїлі у 1944-1945 навчальному році військово-фізична підготовка проходила в 6 школах, а в 9 викладалася фізкультура [25, арк. 1]. У школах по класах були створені навчальні підрозділи (взводи), призначалися чергові, виставлялися вартові біля складів зі зброєю. Вагому роль у військовому вихованні відігравала особиста розповідь, особливо з огляду на те, що більша частина військових керівників набиралася з офіцерів запасу, які мали досвід радянсько-німецької війни [25, арк. 39-40]. 26 серпня 1946 р. було видано наказ № 162 Ізмаїльського обласного відділу народної освіти, за яким воєнна підготовка учнів була скасована в 5-7 класах, а у дівчат – у 10-11 класах [22, арк. 30-30зв].

Крім уроків, ідеологічна пропаганда здійснювалася наочними засобами, під час масових заходів та іншими методами, зокрема за допомогою бесід, розмов з учнями, перегляду кінофільмів, читання вголос художньої літератури тощо.

Наочна пропаганда була одним із найсильніших методів ідеологічного впливу на учнів. Наприклад, у Білгород-Дністровській семирічній школі № 2 в 1951-1952 навчальному році було виготовлено велике панно Й. В. Сталіна та В. І. Леніна, художньо оформлені картини «Великих будов комунізму», на стінах висіли портрети членів політбюро ЦК ВКП(б) та лозунги, газетні вітрини систематично оновлювалися газетами «Комсомольська правда» та «Піонерська правда», щомісяця проходили фотовиставки, що відображали життя школи [19, арк. 15]. Школи та класи випускали стінгазети, в яких розповідалося про найважливіші події в країні, хід радянсько-німецької війни та життя закладу освіти [25, арк. 49].

Іншим дієвим методом були масові заходи. Серед них велику популярність мали вечори та святкові ранки, виставки та доповіді. Вечори та дитячі ранки проводилися на відзначення, зокрема, річниці Жовтневого перевороту, дня Сталінської конституції, дня народження Й. В. Сталіна тощо.

На ці ж теми зачитували доповіді в середній школі або проводили бесіди в початковій школі [26, арк. 67зв]. Яскравим прикладом організації масових заходів та одночасно виявом культу особи в післявоєнний період стало відзначення дня народження Й. В. Сталіна. Так, відповідно до наказу № 4966 Народного комісару освіти УРСР П. Г. Тичини від 5 грудня 1944 р., на уроках історії та конституції вчителі повинні були опрацювати чітко визначені теми, присвячені ролі Й. В. Сталіна в історії СРСР. Вчителі мали провести бесіди з піонерами та учнями молодших класів, спрямувати дитячу творчість на висвітлення життя та діяльності «вождя», підготувати стінгазети та виставки [27, арк. 26-26зв].

Вагому роль в ідеологічному вихованні учнів відігравали піонерські та комсомольські організації. В Ізмаїльській області вони були створені у 1940-1941 рр. та поновлені в 1944 р. Їх чисельність постійно зростала. Наприклад, піонерська організація м. Ізмаїл зросла з 398 піонерів в 1944 р. до 1 826 – в 1948 р. В 1944 р. у місті було 72 комсомольців, у 1946 р. – 205, у 1947 р. – 228, а у 1948 р. – 241 [28, арк. 6]. Головними завданнями діяльності комсомолу та піонерської дружини були як допомога в організації навчального процесу, так і політичне виховання молоді. Їх робота здійснювалася багато в чому за взірцем комуністичної партії. Шкільна піонерська дружина займалася організацією масових заходів і предметних зборів, де діти читали спеціально дібрану літературу. Крім того, вони контролювали успішність учнів та їх дисципліну, проведення ігор, походів до кіно, читання вголос книг тощо [19, арк. 48-51]. Комсомольська організація підпорядковувалася шкільному місцевому партійному комітету та міському або районному комітету Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України (ЛКСМУ). Ідеологічна робота комсомолу передбачала обговорення рішень його з'їздів, доповідей Й. В. Сталіна, проведення тематичних вечорів, бесід, доповідей комсомольців та конференцій на ідеологічні теми, випуск стінгазети [19, арк. 52]. Крім цього, комсомол також займався допомогою ветеранам війни, художньою самодіяльністю, шефством над різними установами тощо [26, арк. 68]. Піонервожаті та комсорги надавали учням політінформацію, зокрема про становище на фронті, зовнішню та внутрішню політику.

Проведення агітаційно-пропагандистської роботи в Ізмаїльській області було пов'язане з певними проблемами, адже, як зазначалося в резолюції Пленуму Ізмаїльського обкому КП(б) У від 13 грудня 1944 р., радянська влада існу-

вала в Ізмаїльській області до війни лише один рік, а населення та інтелігенція «виховувалися в дусі буржуазної ідеології» [29, арк. 2]. Система ідеологічного контролю в Ізмаїльській області відбудовувалася поступово, радянська влада не змогла за декілька місяців повністю охопити всю сферу шкільної освіти. Наприклад, у селах Татарбунарського району діти на уроках військової підготовки співали пісні, в яких вони прославляли маршала Й. Антонеску, а в деяких школах Арцизького району вчителі використовували румунські підручники [20, арк. 13]. Іншим прикладом може слугувати те, що після розповіді вчителя про героїв Сталінграда діти принесли до школи румунський плакат з карикатурним зображенням переможених румунами російських солдат [20, арк. 34-35]. У більш пізній період у «політичній роботі шкіл» також простежувалися значні недоліки. Так, як зазначав завідувач відділу шкіл Ізмаїльського обкому С. Сай у «Довідці про роботу шкіл та органів народної освіти в 1952-1953 навчальному році», шкільні партійні організації Ізмаїльської області все ще «були молодими» та потребували «допомоги» від міських і районних комітетів партії [30, арк. 47], а «серед вчителів є особи, які не вселяють політичної довіри, які в минулому належали до ворожих політичних партій» [30, арк. 56].

Окрім учнів, ідеологічного впливу зазнавали й учителі. Їх ідеологічна підготовка здійснювалася в партійних комітетах та шкільних гуртках, у закладах позашкільної партійної просвіти, вони мали самостійно вивчати відповідну літературу. Їх також залучали до агітації на виборах та читання лекцій. Ідеологічна підготовка вчителів починалася ще в педагогічних інститутах та училищах, де в них виховували «почуття радянського патріотизму, непримиренності до буржуазної ідеології та релігійних забобонів» [16, арк. 56]. Станом на 22 вересня 1944 р. з 900 учителів області місцевими були лише 200 осіб [31, арк. 2-3], а в 1952-1953 навчальному році – лише третина (737 з 3 700 учителів) [30, арк. 61].

Для підвищення ідеологічного рівня педагогічних працівників була організована система партійної просвіти. Так, відповідно до наказу № 127 Міністра освіти УРСР Г. П. Пінчука від 4 березня 1950 р. «Про заходи щодо поліпшення навчально-виховної роботи в школах Західної, Ізмаїльської, Чернівецької та Закарпатської областей Української РСР», партійні структури мали організувати систематичне проведення для вчителів лекцій, доповідей та теоретичних конференцій як на політичні теми, так і з вивчення радянської

педагогіки [32, арк. 60зв]. При відділах народної освіти створювалися гуртки. Наприклад, при Кілійському відділу народної освіти було відкрито гурток з вивчення праць Й. В. Сталіна [26, арк. 75зв]. Крім партійних комітетів, у школах працювали гуртки, зокрема, в Білгород-Дністровській школі № 2 існували спеціальні гуртки з вивчення «Короткого курсу історії ВКП(б)», рішень з'їздів тощо [19, арк. 58]. Вчителі були зобов'язані самостійно працювати над підвищенням свого «ідейно-теоретичного рівня». Вони мали вивчати праці Й. В. Сталіна, класиків марксизму-ленінізму, «Короткий курс історії ВКП(б)», рішення з'їздів, читати газети тощо. Їх знання перевіряли на індивідуальних консультаціях, бесідах, семінарах для вчителів, на відкритих уроках тощо.

Партійна номенклатура досить часто використовувала вчителів для проведення масово-політичної роботи серед населення. Наприклад, у першому півріччі 1946-1947 навчального року 57 учителів працювало агітаторами на виборах до Верховної Ради СРСР [33, арк. 70]. Вчителі, які займалися пропагандою, вчилися на семінарах пропагандистів [19, арк. 58].

Окрім учителів та учнів, ідеологічного впливу зазнавали батьки. Так, згідно з наказом від 4 березня 1950 р., в кожній школі силами вчителів мала бути організована педагогічна пропаганда серед батьків учнів та населення [32, арк. 61]. Ідеологічна робота з ними проводилася у формі лекцій, доповідей та співбесід [21, арк. 40]. Так, у містах Ізмаїльської області на батьківських збо-

рах читали доповіді про Жовтневий переворот, конституцію, комуністичне виховання тощо [26, 75зв; 16, арк. 63].

Таким чином, в умовах радянської Ізмаїльської області шкільна освіта почала виконувати ідеологічну функцію. Ідеологічна робота в школі відбувалася під керівництвом обласного, міських, районних та шкільних комітетів комуністичної партії. Важливу роль в цій роботі відігравали комсомольська та піонерська організації, які підпорядковувалися партійним органам. Основний ідеологічний вплив на учнів здійснювався на уроках гуманітарного та природничого циклу. З метою формування комуністичного світобачення використовувалася низка методів – від спеціально дібраних завдань та літератури до наочної пропаганди та залучення учнів до масових заходів. Окрім комуністичної ідеології, школярам нав'язувався культ особи Й. В. Сталіна, любов до радянської держави, підкреслювалося значення російської культури, велася антирелігійна пропаганда. Вчителі, через яких відбувався ідеологічний вплив на учнів, постійно були зобов'язані проходити ідеологічну підготовку в системі партійної просвіти та в шкільних партійних комітетах. Незважаючи на значні зусилля, здійснені владою, становлення системи ідеологічної пропаганди у сфері шкільної освіти було пов'язане з певними труднощами, адже місцеве населення, як неодноразово зазначалося у звітах партійного керівництва відділу освіти, не завжди сприймало комуністичну ідеологію.

Джерела та література

1. Шліхта Н. В. Історія радянського суспільства: навчальний посібник. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2010, 218 с.
2. Крайнік Р. Сучасна вітчизняна історіографія радянської ідеологізації навчального процесу в закладах освіти України у перше повоєнне десятиріччя. Український історичний збірник. Вип. 14. К., 2011. С. 238-243.
3. Красножон Н. Г. Загальноосвітня школа України в контексті суспільно-політичного життя (1943-1953 рр.) : дис. ... кандидата іст. наук: 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2002. 210 с.
4. Пироженко Л. В. Реформування змісту загальної середньої освіти (середина 60-х – початок 80-х рр. ХХ ст.). К.: Педагогічна думка, 2013. 304 с.
5. Popp R. Ideological-Propaganda Policy of the Soviet System in the Western Regions of Ukraine in 1944 – 1953 (According to the Materials of Drohobych Region). Східноєвропейський історичний вісник: Дрогоб. держ. пед. університет ім. І. Франка. 2018. Вип. 8, С. 143-152. URL: eehb.dspu.edu.ua/article/view/143357/141056. 2018
6. Романець Л. М. Організація та зміст навчально-виховної роботи в загальноосвітніх школах повоєнної України (1944 – середини 1950-х рр.). Освіта, наука і культура на Поділлі. Т. 22: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 118-125.
7. Каганов Ю. О. «Діти – майбутні будівничі комунізму»: ідеологічна казуїстика шкільної освіти в Україні (1950-ті – 1991 рр.). Грані. 2018. Т. 21, № 1. С. 63-77.
8. Бачинський А. Д. В семье советской: Социалистическое строительство в Придунайских землях УССР. Киев; Одесса: Вища школа, 1984, 171 с.
9. Циганенко Л. Ф. Становлення історичної освіти в Подунав'ї (1940-1950 рр.). Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст: міжнародна науково-практична конференція, м. Ізмаїл, 15-17 жовтня 2015 р. Ізмаїл: СМІЛ, 2015, С. 80-84.

10. Луньова О. К. Освітня галузь Подунав'я в умовах радянізації. Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2007. Вип. 5(42), С. 140-150.
11. Долголенко І. А. Освітня галузь в Українському Подунав'ї в повоєнну добу. III Дунайські наукові читання: Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ізмаїл, 18-19 травня 2017 р. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «СМІЛ» 2017, С. 82-86.
12. Грекова І. І. Розвиток освіти в болгарських селах півдня України та Молдови. Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2009. Вип. 2(80), С. 216-224.
13. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА), ф. Р-470, оп. 1, спр. 3, 110 арк.
14. КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 6, 146 арк.
15. КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 7, 119 арк.
16. КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 10, 194 арк.
17. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. П-4980, оп. 2, спр. 1065, 36 арк.
18. ДАОО, ф. П-4980, оп. 2, спр. 1064, 15 арк.
19. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 214, 70 арк.
20. ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 38, 49 арк.
21. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 38, 148 арк.
22. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 2а, 45 арк.
23. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 4б, 80 арк.
24. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 20, 156 арк.
25. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 30, 77 арк.
26. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 23, 313 арк.
27. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 19, 76 арк.
28. КУІА, ф. Р-788, оп. 1, спр. 30, 329 арк.
29. ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 39, 11 арк.
30. ДАОО, ф. П-4980, оп. 2, спр. 1066, 151 арк.
31. ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 83, арк. 2-3
32. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 8, 221 арк.
33. КУІА, ф. Р-445, оп. 1, спр. 58, 221 арк.